

ชุมชน “เหมืองปลากะเบน”

หากต้องเล่าถึงประสบการณ์การลงชุมชนสักแห่งหนึ่งที่ผมประทับใจคงต้องขอยกให้ ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลอุรักลาไวย์ บ้านสังกาอู้ ตำบลเกาะลันตาใหญ่ อำเภอเกาะลันตา จังหวัดกระบี่ บรรยากาศที่รายล้อมไปด้วยธรรมชาติทั้งภูเขา ต้นไม้ และทะเล (ที่มองไปทางไหนก็มีแต่จุดเซลฟี) มนต์เสน่ห์ทางวัฒนธรรมที่หาได้ยาก ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษที่สอดแทรกอยู่แทบทุกอนุของวิถีชีวิต มีผลต่อความเคารพและยำเกรงธรรมชาติของคนในชุมชน สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นตัวแปรที่คอยกระตุ้นต่อมความอยากรู้อยากเห็นของนักศึกษาไฮเปอร์อย่างผมอยู่ตลอดเวลา

ผู้นำชุมชนบ้านสังกาอู้เล่าว่า ที่มาของชื่อ “บ้านสังกาอู้” นั้นเป็นเรื่องเล่าสืบทอดมาจาก คุณตาอูเด็น “โตะหมอ” และบรรพบุรุษรุ่นแรกๆ ของชาวเลอุรักลาไวย์ ที่เข้ามาบุกเบิกผืนแผ่นดินและสร้างบ้านเรือนอาศัยในบริเวณนี้ตั้งแต่สมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 เรื่องราวมีอยู่ว่า สมัยก่อนมี “เทพเจ้ากาดามา” ลงมาที่แหลมแห่งนี้ มาเจอเหมืองปลากะเบนราหูลอยอยู่จึงรู้สึกแปลกใจ และเสกเหมืองปลากะเบนราหูนั้นให้กลายเป็นหิน พอกลายเป็นหินได้ไม่กี่ปีก็มีผู้อพยพย้ายเข้ามาในที่แห่งนี้ คนเยอะขึ้นก็ตั้งเป็นหมู่บ้านและตั้งชื่อหมู่บ้านตามหินเหมืองปลากะเบนราหู ซึ่งชาวเลบ้านสังกาอู้ เรียกเหมืองปลากะเบนราหู ว่า “อีซึกกาอู้” หลังจากนั้นเมื่อราชการเข้ามาขอให้ตั้งชื่อหมู่บ้าน จึงตัดคำว่า “อี” ออก เพราะคำว่า “อี” มีความหมายไม่เหมาะสมในภาษาไทย ก็เลยใช้แค่คำว่า “สังกาอู้” เรื่อยมา

ชาวเลบ้านสังกาอู้อาศัยอยู่รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่ สร้างบ้านเรือนติดกันตามชายฝั่ง คนในชุมชนมีความสัมพันธ์เป็นเครือญาติเดียวกันโดยใช้นามสกุลพระราชทาน ว่า “ทะเลเล็ก” ทั้งยังคงดำรงวัฒนธรรมไว้ได้อย่างเข้มแข็ง ด้วยการทำประมงชายฝั่งตามภูมิปัญญาและองค์ความรู้ที่ปรับเปลี่ยนส่งต่อกันมารุ่นสู่รุ่น ชาวเลอุรักลาไวย์มีความเคารพต่อผีบรรพบุรุษเป็นอย่างมาก มี “โตะหมอ” ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความรู้ เรียนวิชาอาคม มีจริยธรรมและคุณธรรม เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ เชื่อกันว่าโตะหมอสามารถติดต่อสื่อสารกับบรรพบุรุษซึ่งอยู่อีกโลกหนึ่งหรือภพภูมิอื่นได้ ซึ่งโตะหมอจะเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ในหมู่บ้านและเป็นหมอยา

รักษาอาการเจ็บป่วยตามความเชื่อและใช้ยาแผนโบราณ ช่วงใดที่เกิดภัยพิบัติหรือสมาชิกในกลุ่มเจ็บป่วยล้มตาย นั้นหมายถึงการลงโทษที่ได้รับจากผีบรรพบุรุษ หรือสิ่งเหนือธรรมชาติที่มีอิทธิพลต่อพวกเขา

วิถีชีวิตของชาวเลบ้านสังกาอู้ ผู้ชายจะมีหน้าที่ออกทะเลตั้งแต่ตอนเช้า ส่วนผู้หญิงจะหุงหาอาหารและดูแลความเรียบร้อยต่างๆ ภายในบ้าน หลังจากนั้นจะพักผ่อนหรือจับกลุ่มพูดคุยกับเพื่อนบ้านเพื่อรอสามีกลับมา เมื่อเรือที่ไปหาปลากลับมาแล้วทุกคนในครอบครัวจะช่วยกันจัดการกับ กุ้ง หอย ปู ปลา ที่หามาได้ แล้วนำไปขายที่แพปลา ส่วนที่ขายไม่ได้ก็จะนำกลับมาทำอาหารกินกันภายในครอบครัวหรือทำการถนอมอาหาร แบ่งปันกับเพื่อนบ้าน ทั้งยังมีกิจกรรมที่ทำร่วมกันในกลุ่มเครือญาติ เช่น ช่วยกันสร้างเรือ นำเรือลงทะเล และทำประมงร่วมกัน และกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน โดยเฉพาะพิธีลอยเรือ ที่เชื่อกันว่าเป็นพิธีการติดต่อสื่อสารกับสิ่งเหนือธรรมชาติเพื่อสะเดาะเคราะห์ ส่งวิญญาณกลับสู่ที่มา และการส่งสัตว์ไปไถ่บาปขอมา ซึ่งจะจัดขึ้นปีละ 2 ครั้ง

ดังนั้นคงไม่ผิดหากจะกล่าวว่า ชุมชนบ้านสังกาอู้ เป็นชุมชนที่เข้มแข็งและเป็นเช่นนี้ได้ก็ด้วยสายสัมพันธ์ฉันญาติและความเชื่อที่มีร่วมกันมาช้านาน เปรียบเสมือนสายใยแก้วที่คอยยึดโยงลูกหลานชาวเลบ้านสังกาอู้ให้ไม่หลงลืมในรากเหง้า วัฒนธรรมและบรรพบุรุษของตน ครั้นเมื่อถึงเทศกาลลอยเรือประจำปี จะมีชาวเลอุรักลาไว้อยู่ในเกาะสันตาและเกาะแก่งอื่นๆ เดินทางมาประกอบพิธีและพบปะญาติพี่น้อง พิธีลอยเรือจึงเป็นทั้งงานขอมาบรรพบุรุษและงานรวมญาติอีกงานหนึ่งของชาวเลอุรักลาไว้อบ้านสังกาอู้

ชุมชนบ้านสังกาอู้ เหมาะสำหรับผู้ที่ชื่นชอบการท่องเที่ยวเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน นักท่องเที่ยวสามารถปั่นจักรยานตีมด้าบรรยากาศวิวดทะเลและทิวเขา ตลอดจนสามารถแสวงหาความรู้และประสบการณ์ได้ตามความสนใจ มีภูมิปัญญาการทำประมงพื้นบ้าน อาหารพื้นบ้าน ภาษาถิ่น ความเชื่อ พิธีกรรม ประวัติศาสตร์ชุมชน และการแสดงดนตรีประจำกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นอาทิ ทั้งยังหาจุดถ่ายรูประบุเช่คอินได้ไม่ยาก โดยขอแนะนำ จุดชมวิวดทะเล บริเวณ“หินเหือกปลากระเบนราหู” ซึ่งเป็นที่มาของตำนานชุมชนบ้านสังกาอู้และเป็นที่รวมใจของคนในชุมชน แต่ชุมชนก็ห้ามผลิตภัณ์ที่โดดเด่นขึ้นชื่อแต่อย่างใด นอกเสียจาก กุ้ง

หอย ปู ปลาสดๆ จากทะเลที่หาได้ตามกำลัง อาจด้วยเพราะชาวเลไม่นิยมแสวงหาความฟุ่มเฟือย เพียงแต่ต้องการจะดำชีพให้อยู่รอดด้วยวิธีการที่เรียบง่าย สมถะ โดยการทำประมงตามอัตภาพ ใช้เครื่องมือขนาดเล็กที่มีวิศุศาสตร์สร้างได้ตามท้องถิ่น และอาศัยภูมิปัญญาของบรรพบุรุษเพื่อการอยู่รอดและอยู่ร่วมกับมหาสมุทรจอมงอแงผู้ที่ไม่เคยสามารถคาดเดาอารมณ์ได้เท่านั้น

สิ่งที่ผมเห็นอีกอย่างหนึ่งก็คือ ความพยายามของรัฐและกลุ่มธุรกิจท่องเที่ยวที่มุ่งสร้างความเจริญด้านทางวัตถุ นำพาความทันสมัยเข้าสู่ท้องถิ่น ปรับเปลี่ยนพื้นที่ชนบทให้กลายเป็นเมืองที่สะดวกสบาย ชาวเลที่เคยหากินแบบพาอาศัยธรรมชาติเพียงอย่างเดียว ก็หันมาขายแรงงานรับจ้างทำงานในรีสอร์ท บ้างก็มีอาชีพเป็นนายหน้า ผลกระทบที่เกิดขึ้นคือ ชุมชนมีประชากรจากภายนอกย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่เพิ่มมากขึ้น การสืบทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่เป็นองค์ความรู้ทางสังคมของอุรักลาไวย์อาจเลือนหายไป ดังนั้นการรวบรวมและรักษาทุนของชุมชนที่มีอยู่ ทั้งในส่วนของ ความเชื่อ วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ปราชญ์ชาวบ้าน และทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ภายในชุมชน จึงเป็นสิ่งแรกที่ควรจะทำ แล้วจึงค่อยๆ มีการพัฒนาต่อยอดจากสิ่งที่มีอยู่ต่อไป

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ด้วยวิธีการนำเสนอประสบการณ์ที่แปลกใหม่ให้กับนักท่องเที่ยว โดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมและทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่เดิม เปิดโอกาสให้มึนักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพียงเล็กน้อย พอเป็นประสบการณ์ ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ สร้างคุณค่าภายในจิตใจทั้งแก่ผู้ให้และผู้รับ ตลอดจนทำให้คนในชุมชนมีอาชีพที่หลากหลาย เช่น การเป็นไกด์ท้องถิ่น ธุรกิจโฮมสเตย์ และขายอาหารทะเลแปรรูปหรือผลิตภัณฑ์จากชุมชน เป็นต้น อาจเป็นวิถีทางหนึ่ง ที่สามารถช่วยให้วิถีชีวิตชาวเลอุรักลาไวย์ยังคงอยู่ต่อไปได้ท่ามกลางกระแสธุรกิจการท่องเที่ยวที่หลั่งไหลเข้ามาในพื้นที่

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาดังกล่าวจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยกระบวนการพัฒนาที่ถูกต้อง คือ การเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา **ประการแรก** “เข้าใจ” หมายถึงการศึกษาหาข้อมูลชุมชนเพื่อให้เห็นเป็นแนวทางเบื้องต้นก่อนว่ามีประเด็นใดบ้างที่จะนำมาต่อยอด เช่น ศึกษาว่าชุมชนมีจุดเด่นหรือศักยภาพอะไรบ้าง เป็นต้น **ประการ**

ที่สอง “เข้าถึง” คือการศึกษาอย่างจำเพาะเจาะในประเด็นต่างๆ ที่สนใจ โดยการเข้าไปมีประสบการณ์จริงในสิ่งที่สนใจ มีกระบวนการสื่อสารและสร้างความเข้าใจกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น การลงไปสัมผัสกับวิถีชีวิตของชาวเลเพื่อค้นหาว่าสิ่งไหนเป็นจุดขายหรือเสน่ห์ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวสนใจ หรือเป็นประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวต้องการ ตลอดจนมีกระบวนการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้กับคนในชุมชนถึงประโยชน์ของสิ่งที่กำลังจะทำ และ**ประการที่สาม** “พัฒนา” หมายถึงกระบวนการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้เกิดเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น โดยการพัฒนาต้องเริ่มจากคนก่อน กล่าวคือ ต้องพัฒนาให้คนมีความรู้และความเข้าใจในสิ่งที่ทำก่อนแล้วจึงมาร่วมกันพัฒนาชุมชนต่อไป ทั้งการพัฒนาจะต้องคำนึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นทั้งต่อเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมด้วย เช่น การพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ก็ต้องเริ่มด้วยการทำให้คนในชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยว วิธีการต้อนรับนักท่องเที่ยวและวิธีการจัดการทั่วไปก่อน แล้วจึงมากำหนดบทบาทและวางแผนร่วมกันในการพัฒนา เป็นต้น

ผมคิดว่า การพัฒนาไม่ควรเป็นการกระทำที่สวนกระแสหรือไหลไปตามกระแสอย่างสุดโต่ง หากแต่เป็นการสร้างสรรค์และปรับตัว ให้อยู่ได้อย่างทันยุคทันสมัย โดยคำนึงถึงศักยภาพและทรัพยากรที่มีอยู่ เริ่มต้นจากการพัฒนา “คน” ให้มีความพร้อม และจึงค่อยๆ พัฒนาไปตามลำดับขั้น ดังที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่าชุมชนบ้านสังกาอู่ เป็นชุมชนที่มีศักยภาพและต้นทุนในด้านต่างๆ อยู่ไม่น้อย ที่จะนำมาพัฒนาและต่อยอดตามแนวทางที่กล่าวไว้ข้างต้น อย่างไรก็ตามการพัฒนาในรูปแบบดังกล่าวเป็นเพียงข้อเสนอ ผ่านการไตร่ตรองจากข้อมูลและประสบการณ์อันน้อยนิดของผมเท่านั้น หากมีความผิดพลาดประการใดในบทความนี้ ผมต้องขออภัยไว้ ณ ที่นี้ ด้วย

ชื่อ นายรัชกรณย์ สวัสดิ์ รหัสนักศึกษา 5511110317 คณะ ศิลปศาสตร์ เบอร์โทร 093-780-4038